

Yazar Bilgileri Author(s)

Yüksek Lisans Öğrencisi
Esratur UÇAR

Pamukkale Üniversitesi
Arap Dili ve Belagati

ucaresra138@gmail.com

ORCID: 0009-0003-5731-4115

Künye Bilgisi

F.R. Palmer, *Semantik: Yeni Bir Anlambilim Projesi*.

Ankara: Fol Yayınları, 2020.

239 sayfa.

ISBN: 9786056995521

Anahtar Kelimeler / Keywords

Arap Dili ve Belagati / Arabic Language and Rhetoric

Dilbilim / Linguistics

Semantik / Semantics

Anlambilim / Meaning

Kitap İncelemesi / Book Review

Makale Tarihleri / History of Article

Geliş Tarihi / Received

20/11/2024

Kabul Tarihi / Accepted

11/12/2024

Atıf / Citation

Uçar, Esranur. "F.R. Palmer, *Semantik: Yeni Bir Anlambilim Projesi*". *Kitabiyat İlahiyat Araştırmaları İnceleme-Eleştiri Dergisi* 2/2 (Aralık 2024), 209-217.

Modern dönemde günlük konuşma diline dâhil olan “semantik” kelimesi, anlam ve anlam bilimine delâlet eden, belirli çerçevede tanımlanması zor, çok yönlü bir kavramdır. Ancak terimsel bir tanımlama yapılacak olursa, semantik; sözcükler ya da önermelerin ifade ettikleri anlamlar arasındaki ilişkiyi inceleyen bir bilgi dalı ve anlatım öğretisidir.¹ Linguistik semantik, kültürel semantik, tıbbi semantik gibi çeşitli alanlarda kullanımı bulunan² kelimenin, birçok dilbilimci ve filozof tarafından ele alındığı görülmektedir. İncelenen eserin yazarı Palmer *Semantik: Yeni Bir Anlambilim Projesi* adını verdiği çalışmada semantik kavramını felsefi bir bakış açısıyla ele almış ve onu, anlam ve dilbilim gibi konularla beraber değerlendirmiştir.

Semantik ve anlam bilimi, ilahiyat penceresinden bakıldığında; başta Arap dili ve belâğati olmak üzere tefsir, felsefe, kelim gibi alanlarda, özellikle son on yılda kayda değer bir gelişim göstermiştir. Konuyla ilgili ilahiyat alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde, Kur’an ve hadislerde geçen kavramların semantik analizlerini ele alan birçok yayına rastlanmaktadır. Örneğin, Mustafa Karagöz tarafından kaleme alınan “Kur’ân Kavramlarının Anlamını Belirlemede Artzamanlı ve Eşzamanlı Semantiğin Rolü” isimli makale, Hasan Yılmaz’ın “Modern Dönem Kur’ân Yorumunda Dilbilimsel ve Semantik Yöneliş” başlıklı makalesi ve Ali Galip Gezgin’in “Kur’ân’ı Anlamak İçin Hermenötik mi? Semantik mi?” adıyla ele aldığı çalışması semantik konusunda Palmer’ın incelenen eserinden yararlanan araştırmalardan bazılarıdır. Ayrıca, son yıllarda

¹ Bedia Akarsu, *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1975), 18.

² Abdülkerim Seber, “Semantik-Delâlet Kavramlarının Mukayesesi ve Anlambilim Kavramının Muhtevasının Tespiti”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2013), 101.

düzenlenen dil bilimi konulu ilahiyat kongre ve sempozyumları da bu alanda dikkat çeken akademik faaliyetler arasındadır. Buradan hareketle dil bilimi ve semantiğin ilahiyat alanına katkılarının giderek önem kazandığını ve güncelliğini koruduğunu söylemek mümkündür.

Dilbilim profesörü olan Palmer tarafından 1981’de İngilizce olarak yayımlanan eser, Ramazan Ertürk’ün 2001 yılında yaptığı çevirisiyle dilimize kazandırılarak okuyucuların istifadesine sunulmuştur. Mütercimın yaptığı çeviriler, aradaki zaman farkı dikkate alındığında, içerik bakımından farklılık göstermemekle birlikte ilk yapılan tercüme ile on üç yıl sonra yapılan tercüme yapılış amaçları bakımından farklılaşmaktadırlar. Ertürk, 2001 yılında eseri tercüme etme amacını, Türkiye’deki semantik çalışmaların sınırlı ve fazla bilinmiyor olması nedeniyle alana bir katkı ve motivasyon sağlamak olarak açıklamıştır (s. 8). Bu bağlamda eserin ilk tercümesinin, dil bilimi ve semantik alanlarının adını duyurmak ve bu alanlara temel oluşturmaya öncülük etme amacıyla yapıldığı söylenebilir. 2020 yılında yapılan yeni baskıda ise, geçen süre boyunca eserin edebiyat, dil bilimi, felsefe, ilahiyat, Arap dili edebiyatı ve Türk dili edebiyatı gibi alanlarındaki araştırmacılara sağladığı katkılardan memnuniyetle bahsedilmiş ve bu nedenle yeni bir baskıya ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir (s. 14). Nitekim, yukarıda da bahsedildiği üzere, ülkemizde semantik, anlam bilimi, dil bilimi temalı eserler son yıllarda önem kazanmaya başlamış ve bu konular üzerine yapılan çalışmalar hızla artmıştır. İnceleme konusu olan eser, semantiği felsefi açıdan ele alması, anlam bilimi somut anlatımlarla sunması ve çeşitli görüşlerle zenginleştirerek kendi perspektifini oluşturması bakımından, günümüzde alanın araştırmacılarının başvurduğu önemli bir çalışmadır.

Semantik kavramı, anlam ve anlam bilimi çalışmalarına karşılık gelen bir terimdir. Anlam ise dili farklı açılardan ve çeşitli perspektiflerden ele almaktadır. Görünüşte ve kullanımda her ne kadar birbirini karşılayan kavramlar gibi görünseler de aslında semantik, “anlam” a değil, anlamın tarihsel seyrine işaret eden bir kavramdır. Zira Palmer’ın aktarmaya çalıştığı hususlardan birisi de budur. Daha önce farklı anlam ve amaçlar için kullanılan semantik, Palmer’a göre İngilizceye sonradan dâhil edilmiş bir terimdir (s. 15). Yazarın ilgili konuda verdiği örneğe göre, 1971 yılında yayımlanan *The Guardian* gazetesindeki bazı başlıklarda semantik kavramı şu şekilde kullanılmıştır: “Pentagon’daki (Amerikan Savunma Bakanlığı) Semantik Manevralar” ve “Evsizlik Sorunu Semantiğe İndirgeniyor.” Söz konusu örnekler bakıldığında birinci örnekte semantik, “geri çekilme” manasına gelen “hareket manevrası” anlamında; ikinci örnekte ise “evsizlik” kavramı ile bir karşılaştırma yapılarak “dar ve küçük” manasında kullanılmıştır (s. 17).

Anlam ise geçmişten beri herkesin daha açık anlayıp adlandırabildiği bir kavram olarak kullanılmıştır. Genel olarak “kastetme” manasında bir kullanıma sahip olan anlam sözcüğü, semantikte kullanılan anlamdan farklıdır. Yani, kastetmekteki anlam daha açıktır. Yazar bu konuda şu örneği vermektedir: “Fransızcada chat sözcüğünün ne anlama geldiği sorulduğunda çoğu insan kedi cevabını verecektir. Yine aynı kişi İngilizcede kullanılan cat sözcüğünün Fransızcada ne anlama geldiğini, aynı cevabı alacağını farkında olduğu için sormayacaktır. Bu kişi, bu şekilde sormak yerine Fransızcada kedi anlamına gelen sözcüğün ne olduğunu soracaktır. O hâlde, ‘anlamın ne olduğunu belirtirken anlamı araştırılan kelimedden ziyade, bilinen terimden yola çıkmayı tercih ederiz’ sonucu ortaya çıkmaktadır (s. 19).

Buraya kadar verilen bilgiler ışığında yapılan anlatımdan anlaşılmaktadır ki eser, semantiğin ne olduğundan ziyade aslında ne olmadığı üzerine bilgi ve örnekler sunarak konuya giriş yapmıştır (s. 15-20). Kitap, sekiz ana bölümden oluşmaktadır. Bölüm başlıkları incelendiğinde, eserin ana konusunun, semantiğin anlamdan farkları ve dil bilimi açısından ele alınış şekli olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Palmer'a göre, eğer semantik, dil biliminin bir alt dalıysa, ondan daha az bilimsellik taşıyamaz. Birinci bölümünü yalnızca semantiğin anlamsal ve dilbilimsel incelemesine ayıran yazar, semantiğin asıl kapsamına ikinci bölümde giriş yapmıştır. Aslında Palmer'ın uyguladığı bu sistem, konunun temellendirilerek işlenmesi açısından daha uygun ve yerinde olmuştur.

Üçüncü bölümün girişinde tercümeden kaynaklanan anlatım bozuklukları ve kelime tekrarları görülmektedir. Ancak Palmer'ın aktarmak istedikleri üzerinden bir değerlendirme yapıldığında, bu bölümde bir önceki (ikinci) bölümden farklı olarak anlatımın kapsamının genişletildiği anlaşılmaktadır. Konuyu daha açık hâle getirmeyi amaçlayan yazarın, üslubun ağırlığından dolayı bu hedefe tam olarak ulaşamadığı kanaatine varılmaktadır. İlgili örneklerde, bazı Türkçe ve İngilizce kelimelerin birbirini tam olarak karşılayamaması veya Türkçedeki kullanım farklılıkları nedeniyle anlam karmaşası meydana gelmiştir (s. 76-77).

Dördüncü bölümde, dil alanının önemli konularından olan eş anlamlılık, zıt anlamlılık ve çok anlamlılık gibi kelime yapısıyla ilgili anlatımlara yer verilmiştir. Palmer, bu konuları farklı örnekler üzerinden açıklamıştır. Bir sonraki bölümde ise yazar, dördüncü bölümde anlattıklarını dilsel ve anlamsal bağ kurmaya çalışarak ele almıştır. Bu bölümde Palmer'ın, İngilizce kelimelerle incelediği ifadeler arası anlam ve dil bağlarına dair örneklerin, mütercim tarafından uygun bir aktarımla çevrildiği

görülmektedir. İlgili örnekler, konunun açıklaması açısından açık ve yerinde olmuştur (s. 145-146).

Altıncı bölümde, kelime bağlamlarına dair konular yerini cümle anlam analizine bırakmıştır. Yüklem cümledeki etkisi, konumu ve cümleye kattığı anlam gibi hususlar ön plana çıkmıştır. Ancak yedinci bölüme geçildiğinde, yeniden semantik konusu ele alınmıştır. Semantiğin gramerle ilişkisini inceleyen bu bölümün, kanaatimizce, ilk bölümlerde verilmesi konu akışına daha uygun olurdu. Nitekim yazar da bu bahsin ilk üç bölümle olan bağlantısından söz ederek konuya giriş yapmıştır. Bu bölümdeki örneklerde de bazı anlam kargaşaları olmakla birlikte, mütercim Ertürk, bağlama uygun çevirisi ve dipnotlarıyla bu kargaşayı en aza indirmeye çalışmıştır (s. 174-178). Sekizinci bölümde, yazar, “son zamanlarda ortaya çıkan konular” başlığı ile semantiğin anlamı, kullanımı, statüsünden ziyade, dil bilimcilerin bu konular hakkındaki tartışmalarını ele alarak çalışmayı tamamlamıştır. Bu bölümde de Ertürk’ün, çevirisini Türkçe gramerle karşılaştırarak ve açıklamalar yaparak örnekleri aktarması, konuyu anlaşılır kılan önemli unsurlardandır (s. 203).

Genel olarak, eser hakkında hem yazar Palmer hem de mütercim Ertürk özelinde bir değerlendirme yapıldığında çalışmanın ve tercümenin birinci tekil ağızdan yazıldığı söylenebilir. Eserde, konuların üslup bakımından ağırlığı, açıklığı ve anlaşılabilirliği bölümden bölüme değişiklik gösterse de genel perspektiften bakıldığında, dil bilimi araştırmacıları için değerli bilgiler barındırdığı görülmektedir.

Konular işlenirken sıkça tanık gösterme tekniğinden yararlanılmıştır. Önce farklı dilbilimcilerin görüşleri aktarılmış, ardından Palmer’ın kendi değerlendirmeleriyle bu görüşler pekiştirilmiştir. Yazar, yazılı anlatımı görsel olarak tablo ve

şemalarla destekleyerek konunun daha açıklayıcı hale gelmesini sağlamıştır. Örneğin sayfa 30, 49, 121, 139 ve 166'da görülen şematik anlatımlar, konuyu daha somut hâle getirme açısından faydalı olmuştur. Nitekim kitabın çevirisini yapan Ertürk de Palmer'ın konuyu işleyiş tarzından övgüyle bahsetmektedir (s. 13).

Metnin içeriğinde bağlamsal kopukluklar görülmektedir. Bir örnek verildiğinde konudan farklı bir örneğe geçiş, herhangi bir bağlayıcı cümle olmadan yapılmıştır (s. 103). Bazı bölümlerde verilen örneklerin tercümesi, anlatımı zorlaştırmış ve metnin kapalı kalmasına neden olmuştur. Mütercim, anlaşılması güç veya Türkçede tam olarak karşılanması zor olan bazı ifadelerde dipnotlarla açıklama getirmişse de bu durum her zaman yeterli olmamış ve metnin anlaşılabilirliğini olumsuz etkilemiştir. Ayrıca, bir örneğin açıklamasında veya konu akışında çok fazla kelime tekrarı yapılması, okuyucuyu yoran ve anlatımı güçleştiren bir diğer husus olmuştur. Bununla birlikte, mütercimin yer yer başarılı çeviri teknikleriyle, Türkçe ve İngilizce arasındaki gramer farklılığından kaynaklanan karmaşıklıkların mümkün olduğunca aza indirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, semantik ve anlam bilimi alanında yaşanan gelişmelerin, incelenen eser başta olmak üzere birçok yabancı eserin dilimize kazandırılmasına katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Özellikle Paul Elbourne'nun *Meaning: A Slim Guide to Semantics* adlı eserinin Murat Demirekin tarafından *Anlam: Anlambilime Giriş* isimiyle çevrilmesi, Barry Lee'nin derlemesi olan *Philosophy Of Language: The Key Thinkers* başlıklı eserinin *Dil Felsefesi* şeklinde tercüme edilmesi bu alana yapılan katkılardan sadece birkaçıdır. Ayrıca Berke Vardar tarafından çevrilen F. de Saussure'e ait *Course in General Linguistics* isimli eseri *Genel Dilbilim Dersleri* isimiyle, A. Martinet'in *A Functional View of Language* kitabı *İşlevsel Genel*

Dilbilim ismiyle ve Pierre Guiraud'nun *La Semantique* adlı eseri *Anlambilim* ismiyle Türkçeye kazandırılmıştır. Bu çeviri çalışmalarına ek olarak, Türkiye'de de dilbilim alanında eserlerine sıkça başvuru isimlerin başında olan Doğan Aksan, dil bilimi ve anlam bilimi temalı eserleriyle tanınmaktadır. Aksan'ın çalışmaları, bugün Türkiye'deki dil bilimi araştırmacıları için temel başvuru kaynakları arasında yer almaktadır. Zikredilen tüm bu eser ve çalışmalara ek olarak, incelenen eserin dil bilimi, anlam bilimi ve semantik alanlarında kaydedilen ilerlemeleri açıkça ortaya koyduğu görülmektedir.

İncelenen eser, usul ve üslup bakımından ders anlatımı niteliği taşımakta olup, felsefi derinliği olan bir dilde kaleme alınmıştır. Bu durum, semantik ve anlam üzerine derin düşünmeyi gerektirmekte ve bazı soruların cevaplarını okuyucunun bilgisine ve tecrübesine bırakmaktadır. Palmer'ın bu eseri, dil bilimi, anlam bilimi ve semantik gibi konulara ilgi duyan okuyucular için son derece faydalı bir kaynak niteliğindedir. Aradan geçen yıllara rağmen, eser hâlâ alanındaki temel başucu kaynaklarından biri olma özelliğini sürdürmektedir. Ayrıca Palmer'a göre, semantik, yalnızca dil bilimi değil; felsefe, mantık ve psikoloji gibi bilim dallarını da ilgilendiren bir alanı kapsamaktadır (s. 35-39). Dolayısıyla, eserin hitap ettiği kitlenin oldukça geniş bir yelpazeye sahip olduğu söylenebilir. Çalışmanın Türkçeye kazandırılmış olması, bu alanda çalışan araştırmacılara temel bir fikir oluşturması, verdiği tanım ve örneklerle günümüz çalışmalarına ışık tutması bakımından da son derece kıymetlidir.

KAYNAKÇA

Akarsu, Bedia. *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1975.

Seber, Abdülkerim. "Semantik-Delâlet Kavramlarının Mukayesesi ve Anlambilim Kavramının Muhtevasının Tespiti". *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2013), 97-130.